

Forfatter: Heiberg, Johan Ludvig

Titel: Udrag fra Dramatik i udvalg

Citation: Heiberg, Johan Ludvig: "Dramatik i udvalg", i Heiberg, Johan Ludvig: *Dramatik i udvalg*, udg. af Jens Kr. Andersen , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 2000, s. 587. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-heibergjl04val-shoot-idm140721242226592/facsimile.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Dramatik i udvalg

- også. – *Klart hvælver Himlen (...)* *Savn at stille*: noget præcist forlæg for disse linjer har ikke kunnet findes; stemning og følelsesudtryk forekommer dog beslægtet med titelpersonens i Ingemanns *Varners poetiske Vandringer* (sml. fx brevet fra denne til vennen Carl, *Proce*, 1813, s. 111f.). – *Herre Jemini*: J. er antagelig en forvanskning af Jesu domine (Herre Jesus), udtryk for forskrækkelse, overraskelse o.lign.
- 108 *Ei, guten Morgen*: som militærperson taler Støvlen halvt tysk, jf. n.t.s. 102. – *ich vil tjene ham*: jeg vil besvare Deres spørgsmål, »Det skal jeg sige Dem«. – *Allein, ob ich gleich sonst*: (ty.:) men skønt jeg nu ellers. – *courageux* (fr.: courageux) modig; ordet er, især som navneord (courage + sideformer), hyppigt i Holbergs komedier, hvorved forbindelsen mellem Støvlen og *Jacob von Tyboe* (se n.t.s. 102) forstærkes. – *Rensser*: røjser, langskaffet støvle. – *ergebenst*: (ty.:) ærbødigst.
- 109 *Domestiken*: tjener. – *Heida! (...)* *Burste*: (ty.:) Hallo! pengepung! støvleknægt! børste!, i Holbergs *Jacob von Tyboe* kommanderer titelpersonen sine tjenere til sig på tilsvarende måde (III,5). – *absonderlich*: (ty.:) særlig. – *düchtig*: (ty.:) tüchtig) til gavn. – *Frydendahl (...)* *tyske Major*: skuespilleren P. J. F. (1766-1836) var ikke mindst kendt for sine militærroller; Heiberg har i de senere udgaver strøget denne hentydning til lokale teaterforhold.
- 110 *verliert sich*: (ty.:) bliver svagere. – *O Himmell! (...)* *forstaaer min Længsel*: noget præcist forlæg for disse linjer har ikke kunnet findes; ordvalg og følelse ligger dog tæt på af et af titelpersonens breve til sin ven Carl i Ingemanns *Varners poetiske Vandringer* (*Proce*, 1813, s. 129). – *Told*: prop, spuns. – *Leilighed*: størrelse, plads, form. – *son Plato lærer*: hentydning til Plato(n)s (427-347 f.v.t.) *Symposion*, Aristofanes' tale, der forklarer kærlighedens væsen med en myte: Mennesket var oprindelig helt, men spaltedes på Zeus' bud i to; eros består da i længsel efter komplettering gennem forening med ens »rette« (oprindelige) halvdel. – *sympathetisk følelse*: sjæleligt samstemte, »med én tanke« (jf. den foreg. n.).
- 111 *Geldbeutel*: (ty.:) pengepung. – *Apotheket*: i det 19. årh. forhandlede apotekerne i større omfang end i dag foruden egl. lægemidler en række andre produkter fremstillet ad kemisk vej. – *i Persien*: det forekommer nærliggende (jf. flg. n.) at antage, at der sigtes til Oehlenschlägers *Aladdin*, som foregår i »Isphahan«, V, scenen »Apothek« (Oehlenschläger, *Poetiske Skrifter* II, udg. af H. Topsoe-Jensen, 1927, s. 284ff.); holder denne formodning stik, bidrager hentydningen til at kaste et komisk skær over den ikke ganske konsekvente orientalske kolorit i *Aladdin*. – *Artighedens (...)* *Levemaades Femis*: citat fra

- Oehlschlägers »dramatiske Eventyr« *Fiskeren* (1816): »(...) overstrøget/Kun med en Fernis, ganske vaade,/Af Artighed og Levemaade.« (Oehlschläger, *Poetiske Skrifter* II, udg. af F. L. Liebenberg, 1857, s. 166). – *vonnöthen*: (ty.:) nødvendig.
- 112 *Dnæk*: (gebrokkent dansk:) træk. – *Zum Henker*: (ty.:) for pokker. – *Henker*: (ty.:) bøddel.
- 113 *toll* (ty.:) skor. – *Geh mir (...) weg*: (ty.:) forsvind ud af mit syn. – *der Knecht eines Stiefels*: (ty.:) støvlens tjener, ordspil på Stiefelknecht: støvleknægt. – *Allein das Schicksal*: (ty.:) Men skæbnen. – *Indessen*: (ty.:) ikke desto mindre. – *Seg en Condition*: søg ansættelse. – *Pantalon*: fast gammelmandsfigur i den ital. maskekomedie. – *bruger*: (germanisme) behøver, har brug for (ty.: brauchen). – *Reinald Underbarn*: titel på B. S. Ingemanns eventyrdrama fra 1816 (optr. i *Samlede Skrifter* I,3 = *Samlede dramatiske Digte* III, 1843, s. 1ff.), en romantisk version af eventyrtypen om den yngste broder, der indlægger sig fortjeneste, her ved at befri sine søstre fra deres kun overfladisk fra dyr forvandlede og derfor dæmoniske ægtefæller og bortførere. – *tale (...)* *Forelleme og Lillieconvalleme*: nemlig i *Reinald Underbarnet* (se foreg. n.) hhv. »Andet Eventyr«, scenen »En anden Deel af den fortryllede Skov« (den i foreg. n. anf. udg. s. 85f.) og »Første Eventyr«, scenen »Den fortryllede Skov« (den i foreg. n. anf. udg. s. 29f.). – *raa organiske* *Natur*: naturelementer, der (som dyr og planter) er groet frem uden ophjælpning udefra. – *præparerede*: forarbejdede. – *organiske* *(e)*: stammede fra plante- el. dyreriget. – *Skal det (...)* *Gilde*: gl. dansk talemåde (Mau 2829), lad det blive udført fuldt ud.
- 114 *Manufaktur(vare)*: forindustriel produktionsform (med arbejdsdeling, på større værksted), især om tekstilfremstilling; *vare*: varer.
- 115 *Pension*: kostskole. – *Yndigheder, hvis (...)* *Blottelse*: konstruktionen er typisk for barokkens pretiøse el. »ziirlige« prosastil, der siden Holberg (fra hvis komedie *Barselstuen* den har fået navnet Else David Skolemesters-stil) har været anset for et symptom på opstyltet pedanteri. – *Instituter*: skolen.
- 116 *Mamsellen*: frøkenen. – *Hvordan skal jeg beskrive (...)* *jeg manglede*: citat fra Ingemanns *Värners poetiske Vandringer* (*Procne*, 1813, s. 129). – *Jeg havde seet (...)* *Phantom*: citat fra samme sted (se foreg. n.) (*Procne* 1813, s. 129f.), dog med de indlysende ændringer: Piger > Handsker, Underblomster > Underbørn, eller Himmel og Jord og min egen Tilværelse er et Phantom. > det skal Fanden tage mig være hende, eller ogsaa er min egen Tilværelse et Phantom. – *Arkadien*: landområde i Grækenland, hvortil antikkens kunstneriske og litterære-